

Віталій Городецький

НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ВИКЛАДАННЯ ХУДОЖНЬОЇ ОБРОБКИ МЕТАЛУ (ЮВЕЛІРНОГО МИСТЕЦТВА) НА УРОКАХ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

Золотарство є одним з найдавніших видів художньої діяльності українського народу. Виникнувши на базі прославленого на весь світ давньоруського ювелірного мистецтва, воно пройшло довгий і складний шлях. Художній метал цієї епохи в силу своєрідних умов має свої особливості. Питання вивчення цього виду мистецтва вимагає всебічної і ґрунтовної розробки.

З письмових джерел, присвячених художній обробці металу, зокрема ювелірному мистецтву, цікавою є праця М. М. Костомарова [4], де докладно описано про різні види домашніх промислів, зокрема, про художні металеві вироби.

Перше післявоєнне десятиріччя знаменується появою двох фундаментальних робіт, а також рядом статей, які відкрили новий етап у вивченні давньоруського ремесла і конкретно – ювелірної справи. В 1948 р. виходить у світ робота Б. О. Рибаківа «Ремесло Древней Руси» [11], де автор докладно вивчає технологію виготовлення ювелірних прикрас. В роботі виділено декілька ювелірних майстерень, які працювали на території давнього Києва, а також ряд особливостей, характерних для ювелірних шкіл, які існували в інших містах.

Другою об'ємною роботою стала монографія М. З. Петренка [10], де докладно вивчені й проаналізовані пам'ятки українського золотарства, які разом з іншими творами мистецтва становлять дорогоцінну скарбницю нашого народу.

Підводячи підсумок історіографічного огляду, необхідно відмітити, що на сьогоднішній день створені необхідні умови для розгляду процесу створення художніх виробів з металу на фоні широкого кола аналогій, які дозволяють виявити формотворення виробу, а також самостійно наблизитись до відтворення давніх технологій у виконанні виробу з металу на уроках трудового навчання.

Пам'ятки золотарства в наш час залишаються неоціненним і невичерпним джерелом для творчої праці молоді. Сьогодні одним із найважливіших питань в галузі професійної освіти є збереження та розвиток народних ремесел, традицій, звичаїв, що стосується художньої обробки металу, зокрема ювелірного мистецтва.

В умовах становлення незалежної Української держави постає потреба покращення як змісту, так і форм здійснення трудової підготовки підростаючого покоління. Суттєве значення при реалізації зазначених завдань належить заняття учнів різними видами декоративно-прикладного мистецтва, які поєднують в собі народні традиції, сучасні промислові технології та ручну працю. Вони стимулюють фізичний і розумовий розвиток, формують художні смаки дітей, підвищують інтерес до національної історії та культури. Особливе місце в системі народних художніх ремесел, які поширені в загальноосвітній школі,

посідає художня обробка металу (ювелірне мистецтво). За нині діючими шкільними програмами з трудового навчання для 5–7-х класів передбачено: вивчення теми "Ручна і механізована обробка металів". Її засвоєння визначає роботу з тонколистовим металом та сортовим прокатом, відповідно до вікових та індивідуальних особливостей школярів. Але часто буває так, що для виконання практичних робіт при вивченні цієї теми програми просто не має відповідного матеріалу, наприклад, сталюї жерсті чи заготовок для роботи на токарно-гвинторізних верстах.

Вважаємо, що в цьому випадку успішно можна розробити і використовувати авторські програми навчання у 5–7-х класах для вивчення основних технічних прийомів при виготовленні художніх виробів з металу. А також пропонуємо програму призначену для організації трудового навчання учнів 8–9-х класів. Вона охоплює всі відомі способи ювелірної справи і передбачає вивчення як теоретичних аспектів цього виду декоративно-прикладного мистецтва, так і виконання широкого спектру практичних робіт. При цьому найбільша увага приділена ознайомленню таким традиційним видам обробки металу, як обпилювання, хімічне травлення, паяння, гартування та відпускання, відбілювання, свердління та полірування ювелірних прикрас.

Програмою передбачається виконання комплексних практичних робіт за власною тематикою. З урахуванням місцевих можливостей вчителі, які проводитимуть заняття за цією програмою, можуть самостійно встановлювати кількість і характер практичних занять, а також тематику комплексних практичних робіт учнів.

При виконанні практичних завдань учням необхідно дотримуватись основних традиційних принципів того виду мистецтва, який вибираємо для основи твору. Це, у свою чергу, вимагає активізації творчої уяви і досягнення високого рівня майстерності, завдяки наполегливій праці. При цьому не можна забувати про збереження і збагачення національної матеріальної та духовної культури, враховуючи вимоги часу та потреби суспільства.

При роботі над ескізом майбутнього виробу використовуємо принципи художнього конструювання предметних форм. Необхідно, щоб головну роль в пошуку оптимальної форми виробу (загалом і кожного елемента зокрема) відіграло врахування його утилітарного призначення. В цьому полягає основна особливість композиційної побудови образу. Вибираючи ті чи інші пропорції виробу при проектуванні, необхідно ретельно співвідносити їх із законами ергономіки та іншими факторами. Приступивши до пошуку загальних співвідношень реальних форм предмету визначаємо, перш за все, загальну висоту і ширину предмету, а потім знаходимо величини до цих співвідношень. При пошуку правильних співвідношень частин для даного виробу визначаємо, що буде являтися головним, а що другорядним. Для виготовлення ювелірного виробу ми застосовуємо такі техніки: обпилювання, хімічне травлення, паяння, гартування та відпускання, відбілювання, свердління та полірування ювелірних прикрас.

На завершення зазначимо, що ювелірне мистецтво, яке існувало довгі віки, не вичерпується і не може вичерпуватися лише традиційними елементами. Разом з ними розвилися і нові елементи. Мистецтво не є чимось застиглим, даним раз і назавжди. Воно живе і розвивається, творить нові форми, що відбивають новий зміст життя. І це також становить цікаву і перспективну сферу для професійного удосконалення майбутнього ювеліра.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антонович Є. А., Захарчук-Чугай Р. В., Станкевич М. Є. Декоративно-прикладне мистецтво: навч. посібник. Львів: Світ, 1992. 272 с.
2. Антонович Є. А., Селівачов М. Р. Декоративно-прикладне мистецтво з практикумом у навчальних майстернях: навч. посібник. Київ: РНМК, 1993. 115 с.
3. Мария Жозе Форкадел. Рисунок для ювелиров. Москва: АРТ-РОДНИК, 2005. 191 с.
4. Костомаров Н. Н. Очерк домашней жизни и нравов древнерусского народа. Санкт-Петербург, 1860. 214 с.
5. Марк Ф. Гримвейд. Руководство по пайке и другим техникам соединения в производстве ювелирных изделий. Омск: Дедал-Пресс, 2007. 66 с.
6. Марченко В. И. Ювелирное дело. Москва: Высшая школа, 1984. 254 с.
7. Мак Крайт Тим. Двенадцать техник работы по металлу. Омск: Дедал-Пресс, 2004. 162 с.
8. Мак Крайт Тим. Полное руководство по обработке металлов для ювелиров. Омск: Наследие. 2002. 164 с.
9. Петерсон К. Проволочная бижутерия и ювелирные украшения. Ростов-на-Дону: Феникс, 2006. 144 с.
10. Петренко М. З. Українське золотарство XVI – XVIII ст. Київ: Наукова думка, 1970. 206 с.
11. Рыбаков Б. А. Язычество Древней Руси. Москва: Наука, 1987. 783 с.
12. Ювелирные изделия своими руками: справочник. Москва: Оникс, 2008. 224 с.

Резюме. Розкрито концептуальні ідеї та програмовий зміст курсу освоєння художньої обробки металу на уроках трудового навчання учнів; розглянуто технологію поетапного дизайнового проектування та педагогічні умови її реалізації; подано історіографічний огляд проблеми.

Ключові слова: ювелірне мистецтво, традиційне українське золотарство, навчальна програма, техніка обробки металу, технологія проектування.

Summary. The conceptual ideas and program-content of the course on the development of artistic metal processing at the lessons of labor training of students has been revealed; the technology of stage-by-stage design designing and pedagogical conditions of its realization are considered; A historiographical review of the problem have been presented.

Key words: jewelry, traditional Ukrainian goldsmith, curriculum, metal processing technique, designing technology.